

Informacja o badaniu „Młodzież a dopalacze – postawy i zachowania”

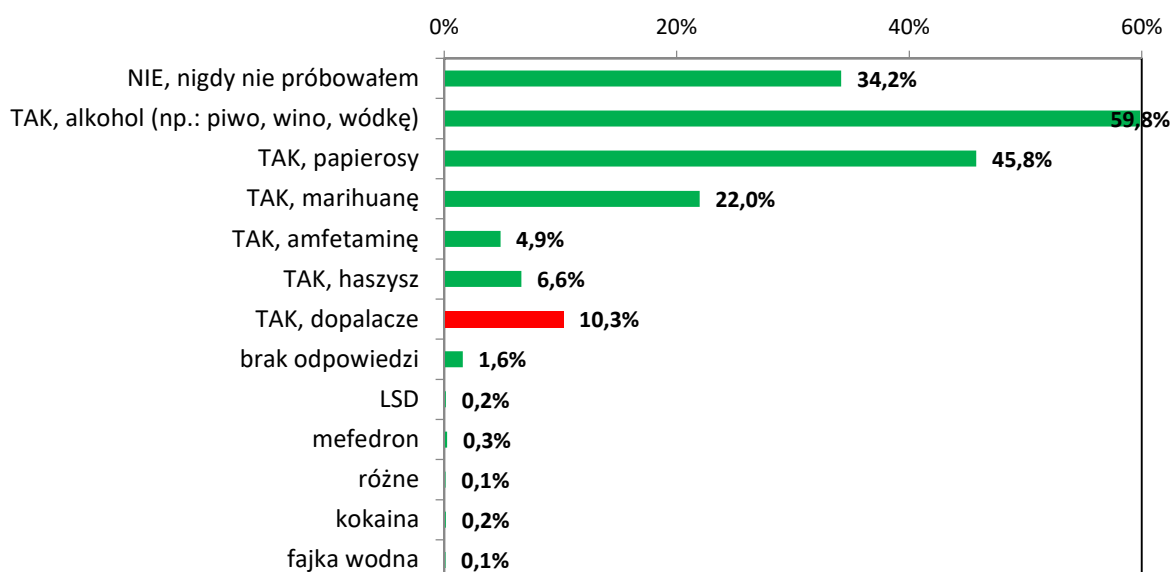
Ogólnopolskie badanie „Młodzież a dopalacze – postawy i zachowania” zostało zaprojektowane i przygotowane w Głównym Inspektoracie Sanitarnym. Badanie przeprowadzono we wrześniu 2016 roku w oparciu o autorski kwestionariusz ankiety na reprezentatywnej grupie 5.500 uczniów w wylosowanych szkołach w Polsce. Losowanie miało charakter warstwowy proporcjonalny, błąd szacunku nie przekracza 1,32 punktu procentowego przy poziomie ufności równym 95%. Badanie zrealizowano na próbie: uczniów II klas gimnazjów oraz II klas liceów, techników i zasadniczych szkół zawodowych. W każdej z wylosowanych szkół objęto badaniem jedną klasę drugą, ankiety wypełniali wszyscy obecni w dniu ankietyzacji uczniowie.

Głównym celem projektu było uzupełnienie wiedzy w obszarze funkcjonowania rynku „nowych narkotyków”, które stanowią obecnie istotne zagrożenie dla młodych Polaków. Uzyskane wyniki posłużą do lepszego dopasowania działań profilaktycznych, mających służyć znaczącemu ograniczeniu problemu tzw. „dopalaczy”.

Nieco ponad połowę respondentów stanowili chłopcy, jak również osoby mieszkające w miastach. Większość uczniów uczestniczących w badaniu mieszka z rodzicami i rodzeństwem. Niemal wszyscy mieszkają w domach rodzinnych, a tylko nieliczni w innych miejscach, jak domy innych członków rodziny, internaty czy samodzielnie wynajmowane mieszkania. Rodzice lub opiekunowie co piątego z uczniów pracują poza miejscem zamieszkania (ponad 100 km lub zagranicą).

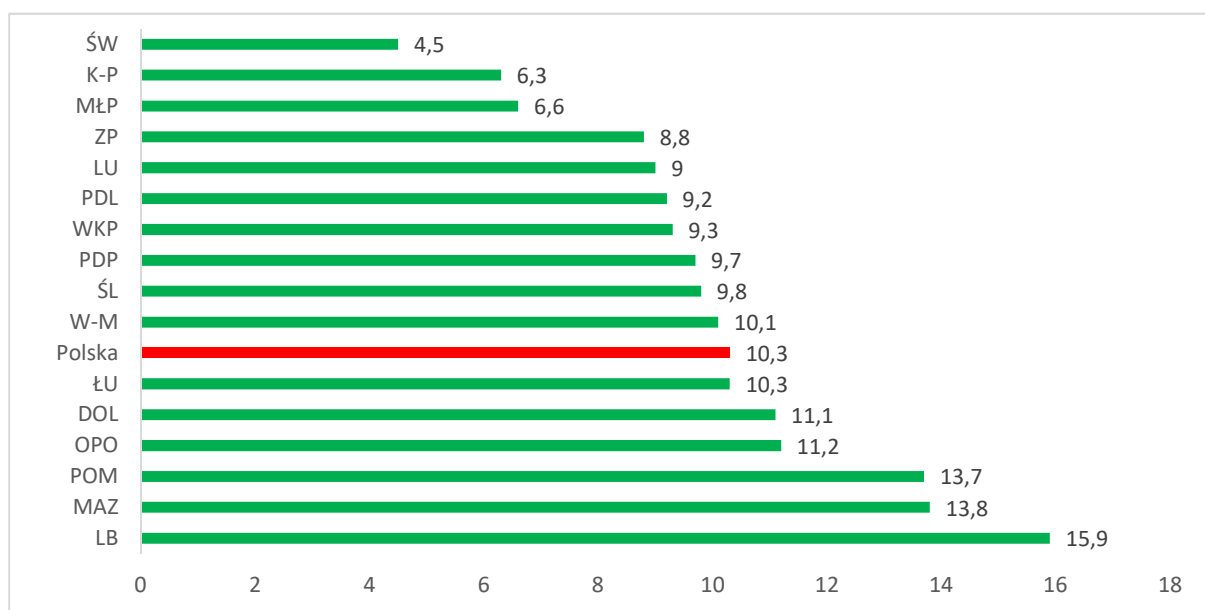
Jak pokazały wyniki badania tylko jeden na trzech uczniów zadeklarował brak wcześniejszych doświadczeń z jakimikolwiek używkami. Pozostali w większości wskazywali korzystanie z różnych postaci alkoholu (niemal 60 %) oraz papierosów (46 %). 22% uczniów uczestniczących w badaniu zadeklarowało kontakt z marihuaną. Dopalacze były natomiast wcześniej zażywane przez co 10 ucznia (choć dalsze szczegółowe wyniki nieco korygują tę wartość). Wśród wskazań używek, z jakimi eksperymentowała młodzież nie pojawiła się heroina.

Wykres 1. Czy kiedykolwiek próbowałeś użyvek?

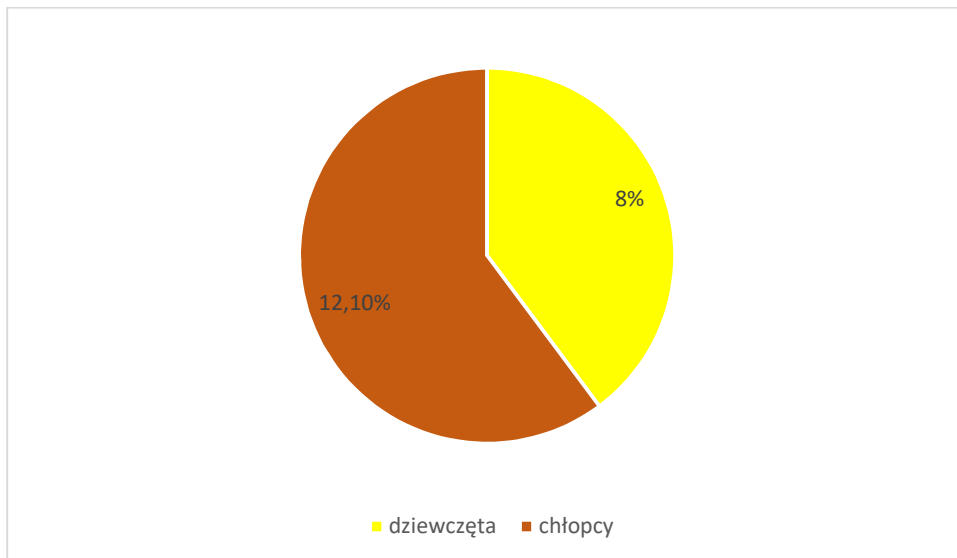
Jeśli chodzi o topografię zażywania dopalaczy, to zgodnie z prezentowanym dalej Wykresem 2 jest ona regionalnie zróżnicowana, relatywnie najczęściej kontakt z nimi zadeklarowali uczniowie z województw: lubelskiego, mazowieckiego oraz pomorskiego. Na przeciwnym biegunie, z najniższym poziomem wskazań na doświadczenia z dopalaczami, znalazły się województwa: świętokrzyskie, kujawsko-pomorskie i małopolskie. W tym kontekście warto podkreślić, że różnice pomiędzy województwami z najniższym udziałem wskazań na ich używanie, a tymi, gdzie doświadczenia były relatywnie najczęstsze, jest znacząca (występuje ponad 3,5-krotna różnica w częstości wskazań).

Wykres 2. Doświadczenia z dopalaczami wśród uczniów uczestniczących w badaniu wg województw

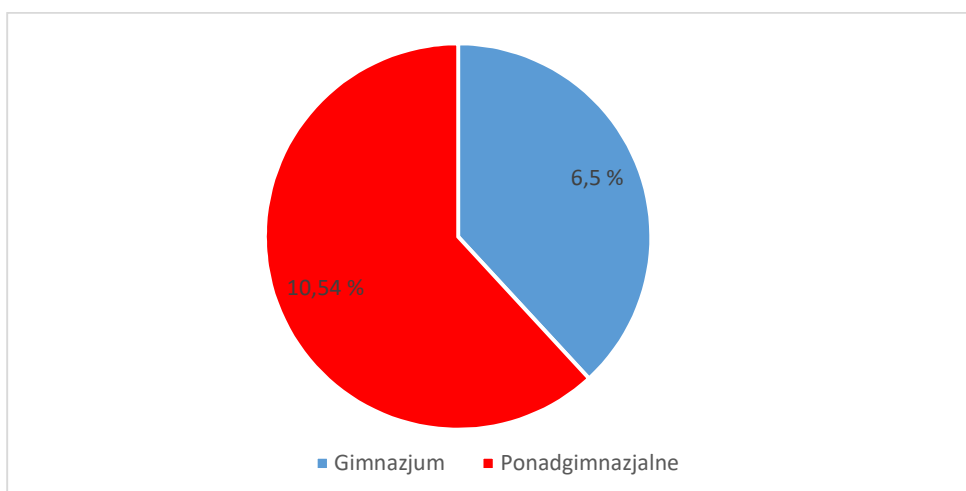
Analiza doświadczeń z dopalaczami jest zróżnicowana ze względu na płeć, zgodnie z deklaracjami chłopcy częściej sięgali po dopalacze niż badane dziewczęta.

Wykres 3. Doświadczenia z dopalaczami wg płci respondentów

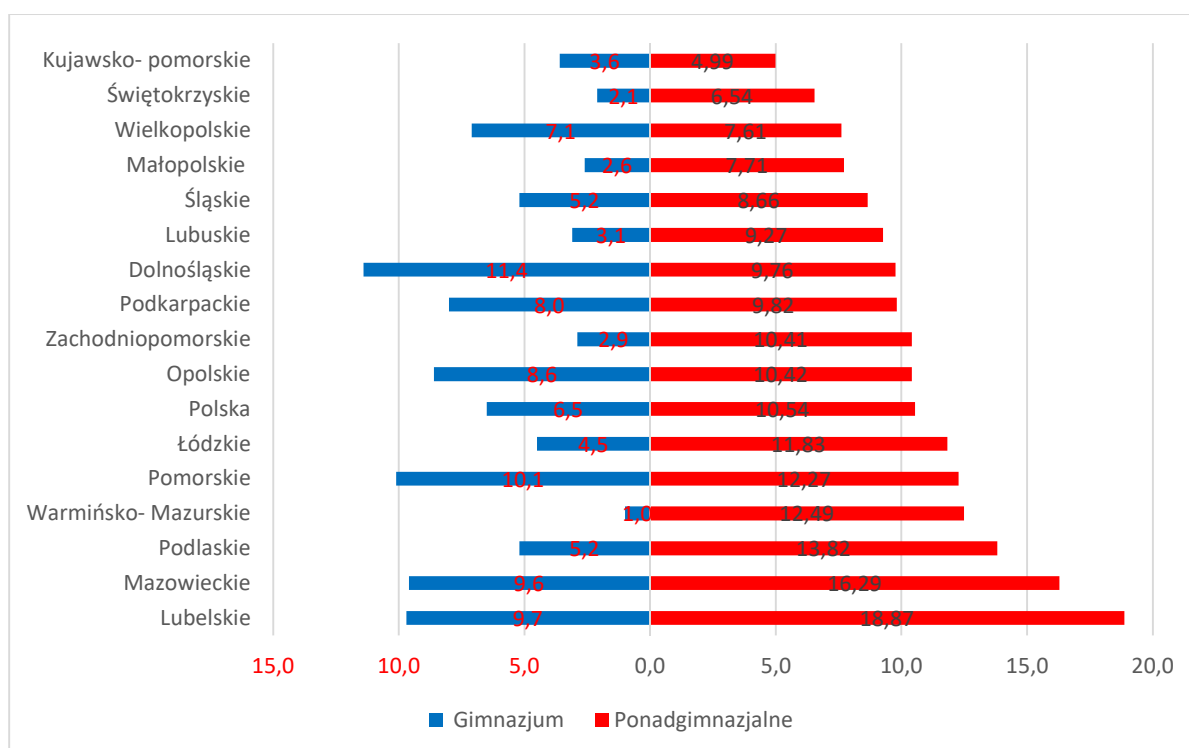
Dodatkowych informacji dostarcza analiza danych pokazujących doświadczenia z używkami wśród uczniów uczestniczących w badaniu wg rodzaju szkoły w ujęciu regionalnym. Wyniki badania pokazują, że odsetki starszych użytkowników dopalaczy są sporo wyższe (wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych - 10,5 %), niż wśród uczniów klas II gimnazjów (6,5 %).

Wykres 4. Doświadczenia z dopalaczami w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych

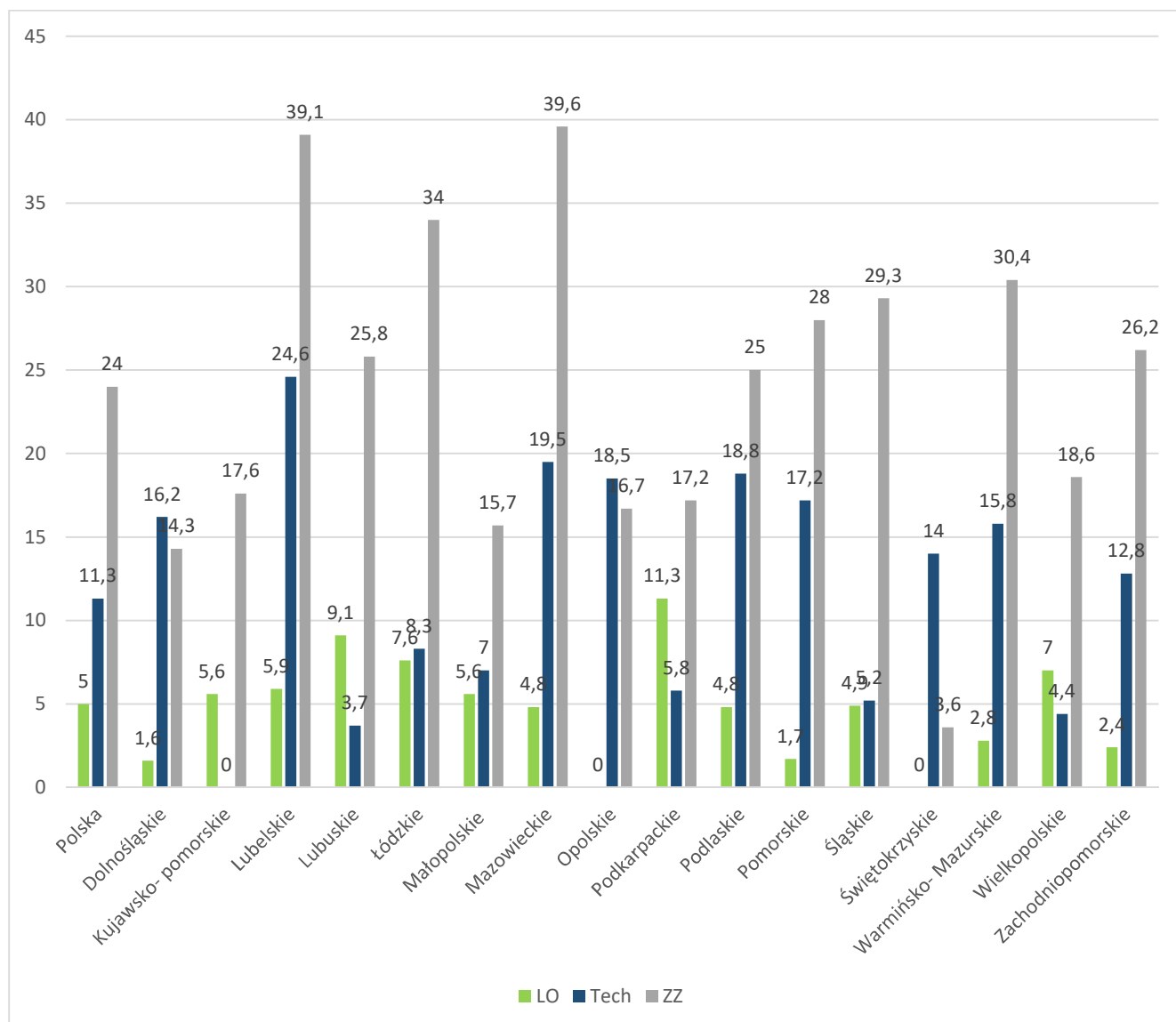
Analiza danych w poszczególnych województwach uwidacznia zróżnicowanie wśród młodzieży szkolnej używającej dopalaczy ze względu na typ szkoły. Najczęściej wg deklaracji po dopalacze sięgali uczniowie gimnazjum województw dolnośląskiego, pomorskiego i lubelskiego. W przypadku szkół ponadgimnazjalnych w lubelskim, mazowieckim i podlaskim odsetki respondentów były najwyższe.

Wykres 5. Doświadczenia z dopalaczami w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych wg województw

Analiza wskazań starszych uczniów pokazała zróżnicowane nasilenie doświadczeń z dopalaczami, najwięcej badanych, aż ponad 30 % wskazań to uczniowie zasadniczych szkół w województwie mazowieckim, lubelskim i łódzkim. Odsetek uczniów zgłaszających kontakty z dopalaczami w technikach to 20 % w województwach: lubelskim, mazowieckim, podlaskim. W liceach młodzież najrzadziej deklarowała kontakt ze środkami zastępczymi, najwyższy odsetek 10 % w liceach ogólnokształcących występował w województwach: podkarpackim, lubuskim i łódzkim.

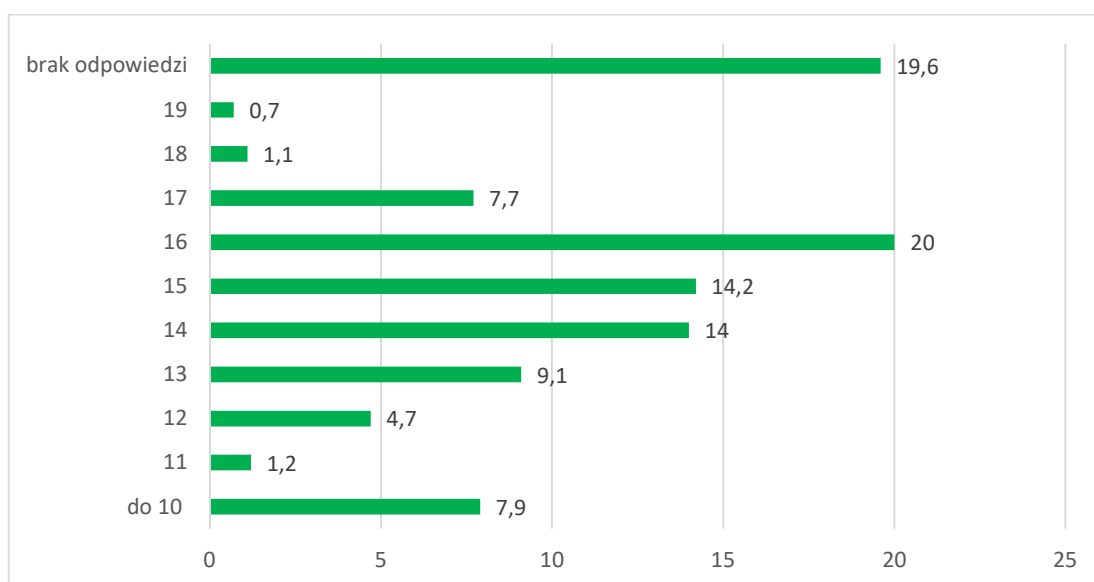
Wykres 6. Doświadczenia z dopalaczami w szkołach ponadgimnazjalnych wg województw

W przypadku wpływu pozostałych zmiennych charakteryzujących populację uczniów deklarujących stosowanie dopalaczy to miejsce zamieszkania (miasto/wieś) nie ma większego znaczenia, to wydaje się, że rodzaj rodziny, w jakiej są wychowywani uczniowie można traktować jako determinantę. Okazuje się, że uczniowie mieszkający z rodzicami rzadziej decydują się na tego rodzaju doświadczenia. Częściej dochodzi do korzystania z dopalaczy wśród uczniów wychowywanych przez opiekunów innych niż rodzice i uczniów mieszkających samodzielnie. Podobnie w sytuacji, gdy jeden z opiekunów pracuje poza miejscem zamieszkania – w tym przypadku również wzrasta odsetek osób zażywających dopalacze.

W przypadku deklarowanego przez uczniów wieku pierwszych kontaktów z substancjami zastępczymi większość badanych wskazywała na wiek co najmniej 13-14 lat (Wykres 7) , czyli okres nauki w gimnazjach. Relatywnie wcześniejszy pierwszy kontakt z dopalaczami deklarują chłopcy. Biorąc pod uwagę fakt, że respondentami badania są między innymi uczniowie II klas gimnazjów, którzy wskazali na rzadsze kontakty z dopalaczami niż uczniowie szkół ponadgimnazjalnych, wydaje się, że trzecia klasa gimnazjum (lub wiek odpowiadający temu poziomowi edukacji) może być najbardziej newralgicznym okresem, kiedy trzeba poświęcić uczniom szczególną uwagę w kontekście zapobiegania ich doświadczeniom z różnymi używkami, w szczególności z dopalaczami.

Wykres 7. Wiek inicjacji kontaktów z dopalaczami

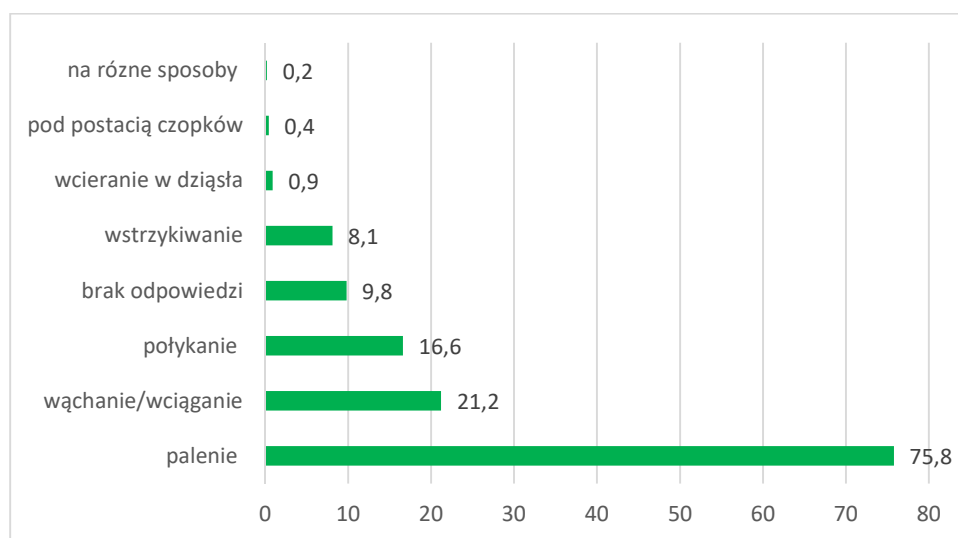

Niemal połowa spośród uczniów uczestniczących w badaniu zadeklarowała, że proponowano im zażywanie klasycznych narkotyków lub dopalaczy. Niemal trzykrotnie częściej były to narkotyki – przede wszystkim marihuana. Zwraca przy tym uwagę fakt, że zjawisko jest bardziej powszechne w zachodniej części kraju (województwo dolnośląskie i lubuskie). Najniższy poziom wskazań to z kolei województwa Polski południowej (małopolskie i podkarpackie) oraz podlaskie. Propozycje zażywania narkotyków czy dopalaczy częściej otrzymywali chłopcy niż dziewczęta i uczniowie szkół ponadgimnazjalnych mieszkający w miastach.

Miejsca pierwszych prób dla co trzeciego ucznia biorącego udział w badaniu to okolice miejsca zamieszkania, choć co 5 doświadczał pierwszych prób na domowych imprezach. Szkoła i środowisko szkole, jakkolwiek pojawia się sumarycznie w kilkunastu procentach wskazań, nie jest zatem dominujące. W przypadku uczniów nie mieszkających z rodzicami następuje większa częstotliwość kontaktów z dopalaczami podczas imprez czy dyskotek, z kolei uczniowie mieszkający z rodzicami wykorzystują do tego pobyty na zorganizowanych wyjazdach. Mamy więc do czynienia z sytuacją, w której pobyty młodzieży poza domem rodzinnym (czy też z dala od kontroli rodzicielskiej) sprzyjają tego rodzaju doświadczeniom.

Analiza okoliczności zażywania dopalaczy wskazuje, że istotna jest w tym kontekście rola grupy i otoczenia rówieśniczego. Jedynie 8 % ankietowanych przyznaje się do konsumpcji dopalaczy w samotności, natomiast 68 % co do zasady zażywa je w gronie znajomych. Dominujący sposób zażywania to palenie – 75,8 %, choć co 5 ankietowany wskazywał na wążanie, a co 6 na połykanie.

Wykres 8. Sposób zażywania dopalaczy przez uczniów uczestniczących w badaniu.

Analizie poddano częstotliwość używania środków zastępczych w populacji 14 -15 latków oraz 17-18 latków: kiedykolwiek w życiu, w ciągu roku przed badaniem i w ciągu 30 dni poprzedzających badanie. Obserwacja rozkładów odpowiedzi wśród młodszych i starszych uczniów wskazuje, że uczniowie szkół ponadgimnazjalnych mieli częściej doświadczenia z dopalaczami (10,54 %) niż uczniowie gimnazjum (6,5 %), na pytanie o używanie w ciągu roku przed badaniem 4 % starszych i 2,6 % młodszych odpowiedziało twierdząco. Zaobserwowano tendencję do zrównania liczby osób

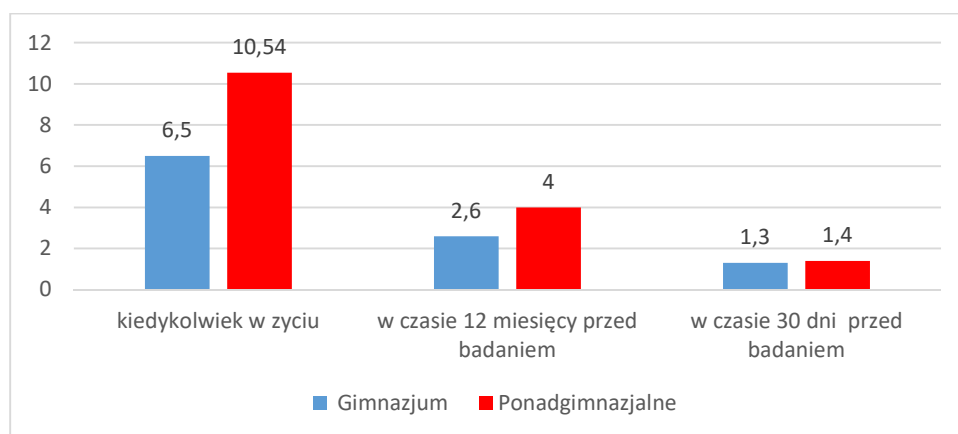
deklarujących

zażycie

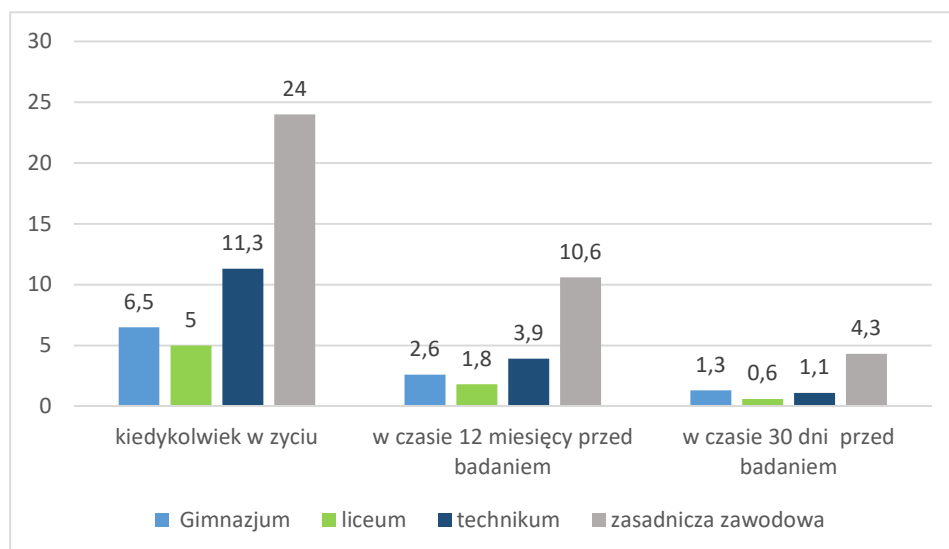
w ciągu ostatniego miesiąca (1,4 % starsi i 1,3 % młodszy). Bardziej systematyczne zażywanie dopalaczy najczęściej występuje w zasadniczych szkołach zawodowych: w ciągu ostatniego roku (10,6 %) i w ciągu 30 dni poprzedzających badanie (4,3 %).

Regionalne zróżnicowanie zażywania dopalaczy w ciągu ostatnich 12 miesięcy pokazuje przy tym, że najwięcej doświadczeń mieli uczniowie z województwa opolskiego oraz lubelskiego i lubuskiego, z kolei najmniej mieszkający w świętokrzyskim. W przypadku 30-dniowego okresu przed badaniem rozkład danych jest nieco inny i tu najwięcej uczniów zdecydowało się na zażycie środków zastępczych w województwie opolskim, kujawsko-pomorskim i pomorskim, najmniej w województwie świętokrzyskim.

Wykres 9. Używanie dopalaczy przez młodzież wg wieku

Wykres 10. Używanie dopalaczy przez młodzież wg rodzaju szkół

Zgodnie z opiniami uczniów na temat dostępu do używek najprościej jest według nich kupić piwo i papierosy, a więc „najłżejsze” z używek. Najtrudniejszy jest natomiast dostęp do

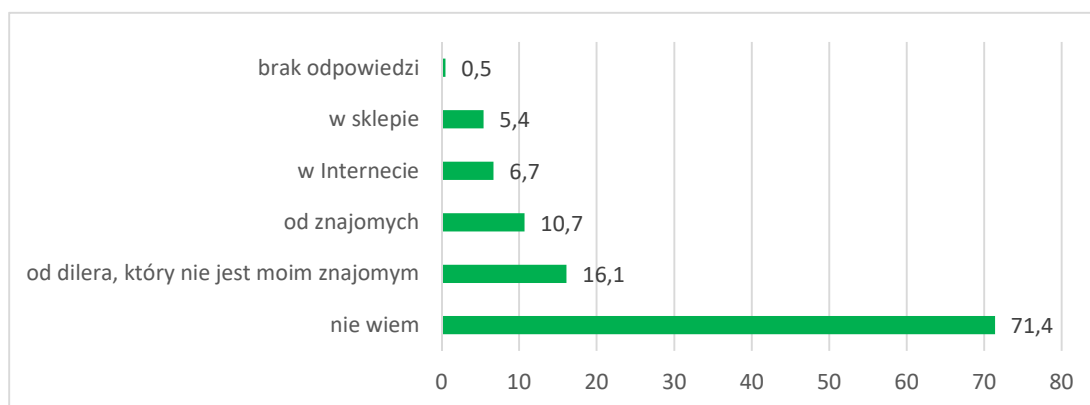
narkotyków i dopalaczy. Dla co piątego ucznia dopalacze są w jego okolicy ‘w zasięgu ręki’, a więc co najmniej łatwo dostępne. Najłatwiej w opinii respondentów zdobyć środki zastępcze w województwie łódzkim, pomorskim i kujawsko - pomorskim, najtrudniej natomiast

w województwie opolskim, małopolskim i podlaskim. Nieco częściej na łatwy dostęp wskazują chłopcy, a wyraźnie częściej mieszkańcy miast. Ułatwionemu dostępowi czy też wiedzy

o możliwościach dostępu sprzyja też samodzielne zamieszkanie we własnym mieszkaniu. Wiedza ta rośnie także wraz z wiekiem będąc wyższą wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Jeśli chodzi o miejsca nabywania dopalaczy w okolicy zamieszkania, to około 70 % respondentów nie potrafi takich wskazać. Natomiast pozostali respondenci jako potencjalne miejsce zdobywania dopalaczy wskazują rynek dilerów (znajomych i nieznanomych – 26,8 %), a jedynie 6,7 na Internet i 5,4 % na sklep.

Wykres 11. Miejsca, gdzie można kupić dopalacze w okolicy zamieszkałej przez uczniów uczestniczących w badaniu.

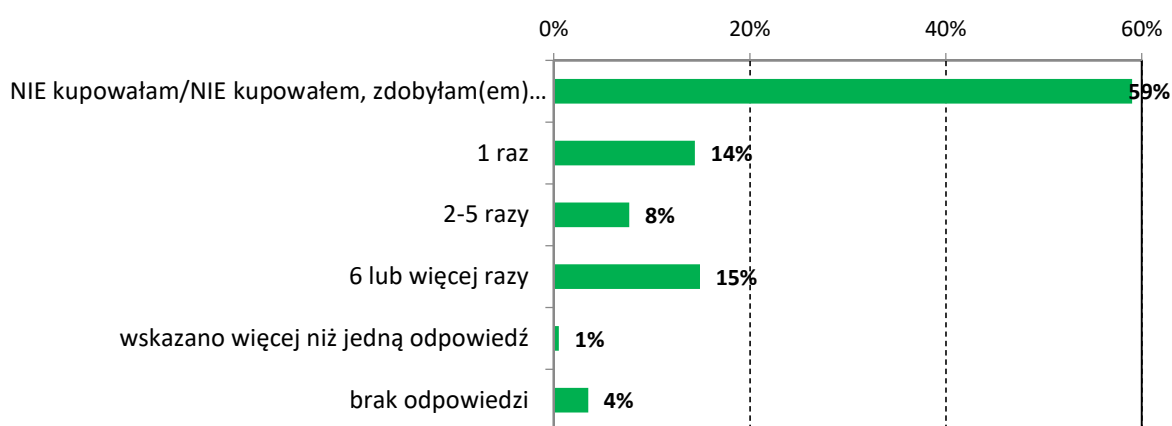

Patrząc na inne zmienne można zauważyć, że dziewczęta słabiej orientują się na temat możliwych sposobów nabywania dopalaczy. Łatwiejszy dostęp do znajomych lub dilerów mają uczniowie z miast, ale też młodzi ludzie mieszkający samotnie, pozbawieni kontroli rodzicielskiej. Ponownie rodzaj szkoły (wiek uczniów) ma wpływ na ich wiedzę na temat dostępności dopalaczy. W przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych jest ona relatywnie większa niż w u gimnazjalistów.

Uczniowie deklarujący zażywanie dopalaczy zostali poproszeni o wskazanie częstotliwości ich zakupu. Większość badanych (59 %) utrzymuje, że nie kupowała dopalaczy, zdobywając je w inny sposób. Pozostali kupowali sporadycznie 22% ale zdarzały się też przypadki częstszego niż 6-krotny zakup u 15 % . Taki rozkład danych może świadczyć o chęci ukrycia przez młodych ludzi faktu kupowania tego typu środków, zwłaszcza, że wskazując kanały dystrybucji 50 % respondentów utrzymuje, że dopalacze dostało

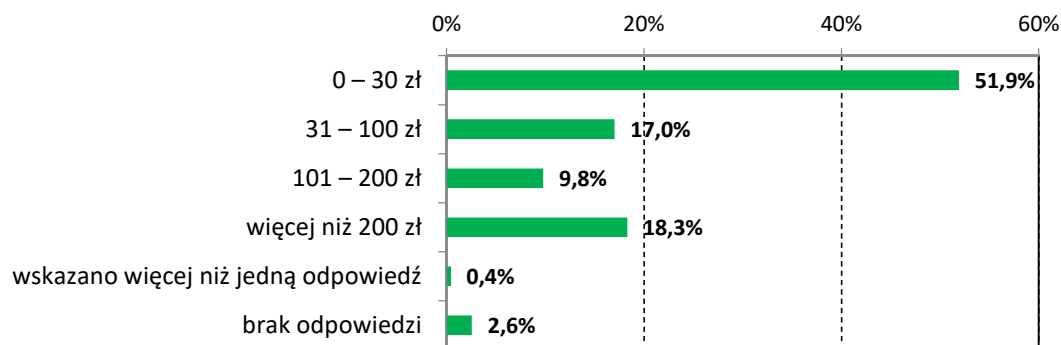
(Wykres 14).

Wykres 12. Ile razy kupowałeś dopalacze?

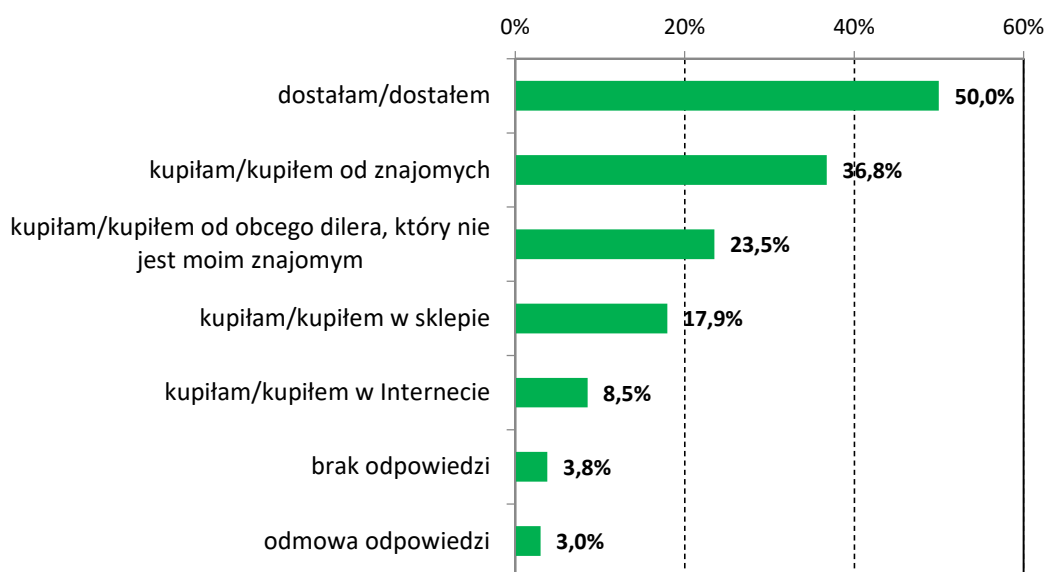
Ponad połowa konsumentów w ciągu miesiąca na zakup dopalaczy wydawała jednorazowo do 30 zł, choć były też osoby, których wydatki przekraczały 200 zł. Najwięcej wydatków na poziomie do 30 zł było udziałem młodzieży w województwie świętokrzyskim. Z kolei w województwach takich jak kujawsko-pomorskie, podkarpackie czy warmińsko-mazurskie nawet ponad jedna trzecia uczniów deklarowała wydatki na poziomie powyżej 200 zł.

Wykres 13. Jaką kwotę na dopalacze wydałeś w ostatnim miesiącu, kiedy je zażywałeś?

Analiza odpowiedzi dotyczących realnych kanałów dystrybucji dopalaczy w Polsce wykazuje, że 50 % użytkowników zaprzecza faktowi wydawania pieniędzy na środki zastępcze. Wśród kupujących zdecydowanie przeważa rynek dilerski (znajomi: 36,8%, nieznamy diler: 23,5%). Zakupy w sklepie deklaruje jedynie 17,9 % respondentów, a w Internecie 8,5%.

Wykres 14. Sposób pozyskania dopalaczy zadeklarowany przez uczniów uczestniczących w badaniu.

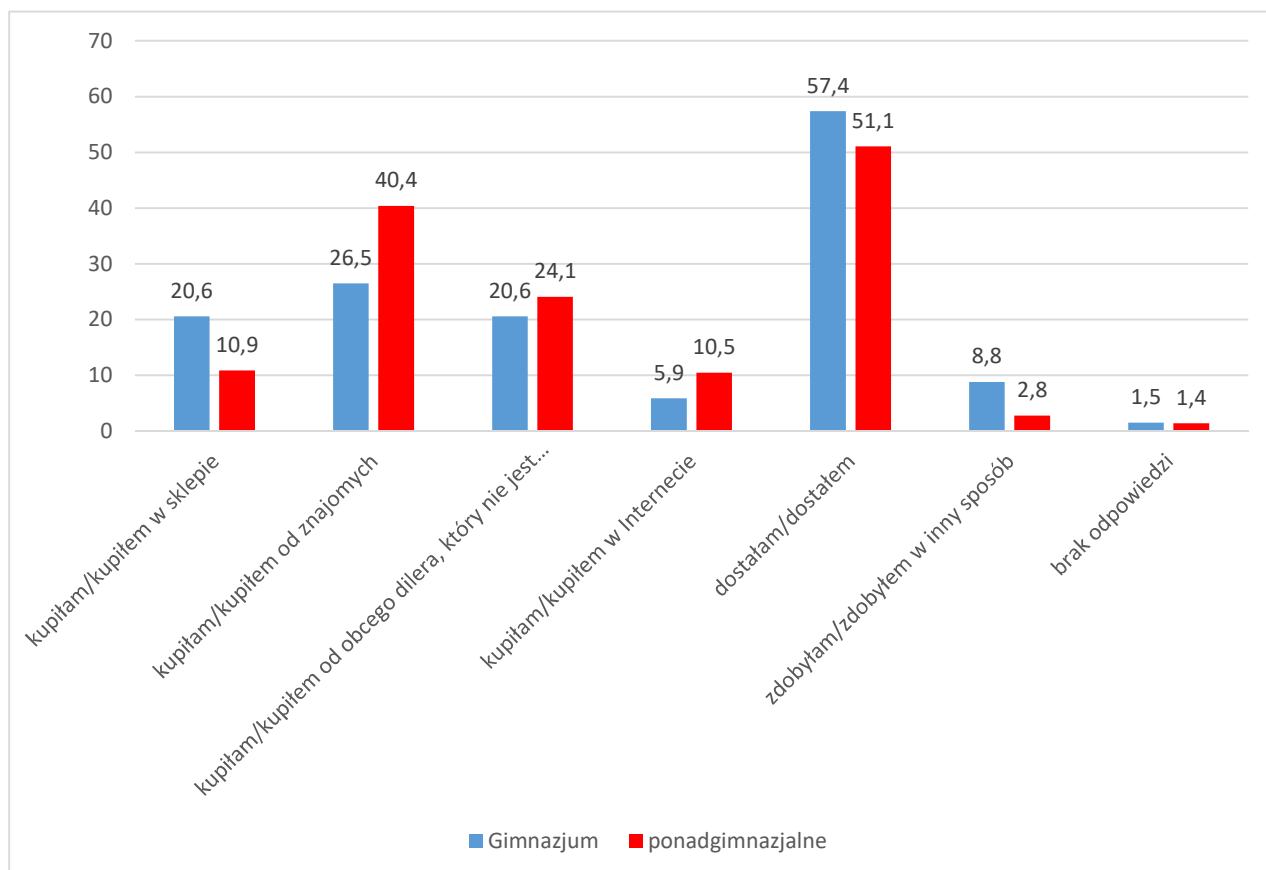

Według deklaracji respondentów dopalacze są najczęściej prezentowane dziewczętom, jak również uczniom mieszkającym w miastach. Może to mieć związek z aktywnością dilerów, dla których jest to sposób na pozyskanie klientów. Zakupy środków zastępczych deklarują na podobnym poziomie uczniowie wszystkich rodzajów szkół, choć starsi uczniowie preferują raczej zakupy od znajomych. Kanały dystrybucji dopalaczy wydają się być zróżnicowane ze względu na rodzaj szkoły do jakiej uczęszczają badani.

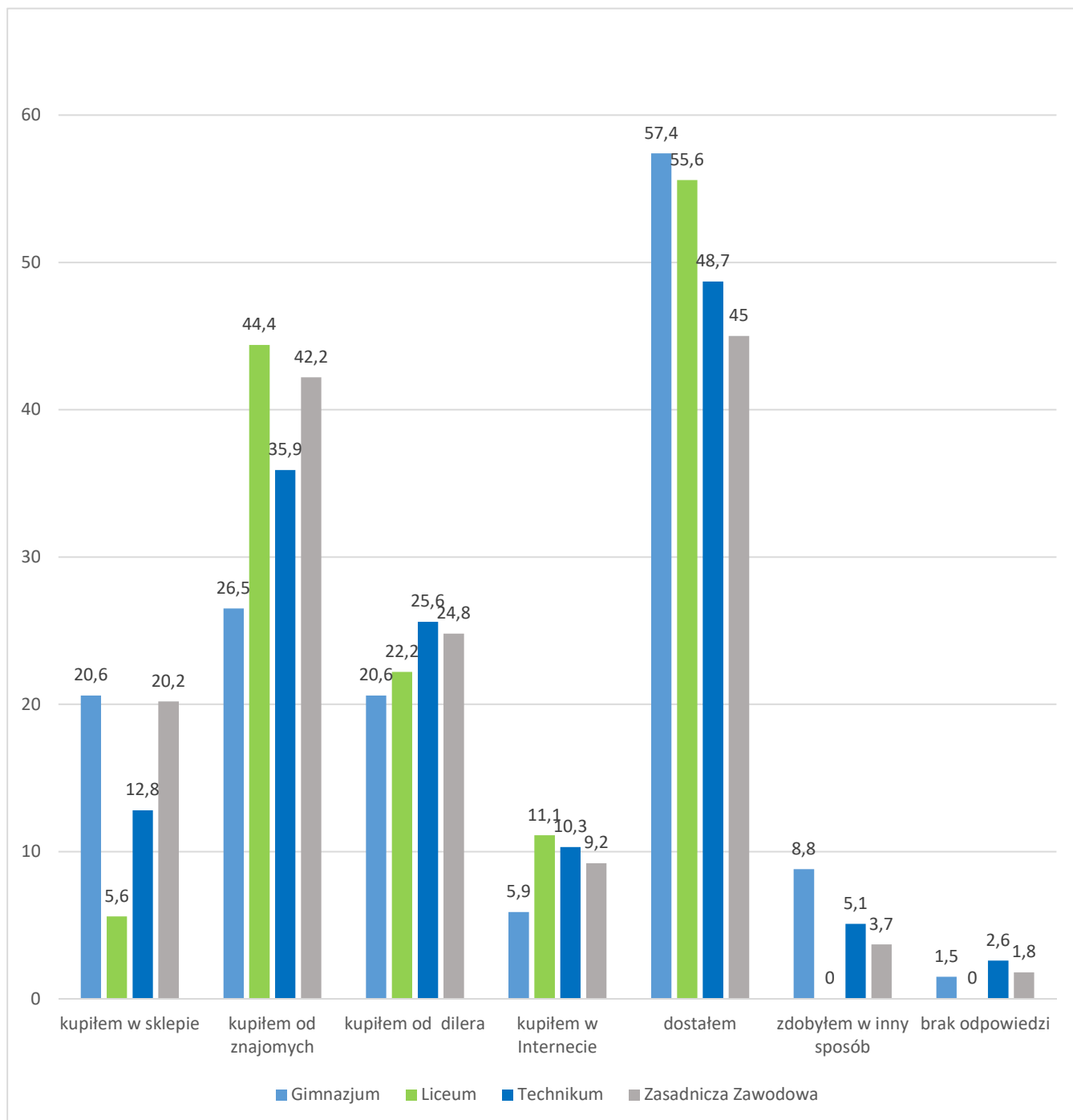
Oceniając dostępność dopalaczy trzeba zwrócić uwagę na aktywność osób znajomych oraz dilerów (te dwie funkcje mogą się łączyć bez wiedzy po stronie respondentów), którzy docierają z dopalaczami do co czwartego z ankietowanych uczniów. Sklepy z dopalaczami jako źródło zakupu wskazuje największy odsetek uczniów województwa łódzkiego i świętokrzyskiego, najczęściej środki zastępcze zdobywają od znajomych badani w województwach pomorskim i kujawsko – pomorskim. Zakup od dilerów jest najczęściej deklarowany przez badanych w województwie lubuskim i warmińsko – mazurskim. Wśród

osób wskazujących Internet jako sposób kupowania dopalaczy najwięcej respondentów było w województwie lubelskim i wielkopolskim. Trzeba też podkreślić, że reaktywnie najmniejszą wiedzą na temat sposobów kupowania dopalaczy mieli uczniowie z województwa świętokrzyskiego – ponad trzy czwarte spośród nich nie potrafiło określić możliwości nabywania dopalaczy.

Wykres 15. Sposób pozyskania dopalaczy zadeklarowany przez uczniów uczestniczących w badaniu wg wieku

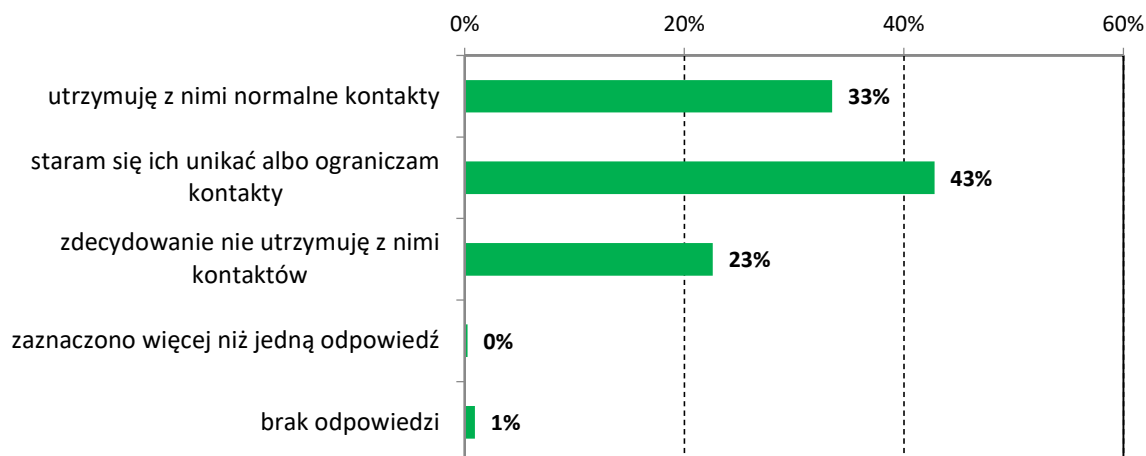

Wykres 16. Sposób pozyskania dopalaczy zadeklarowany przez uczniów uczestniczących w badaniu wg rodzaju szkół

Uczniowie uczestniczący w badaniu w większości, jak pokazują ich deklaracje, odnoszą się z rezerwą do osób zażywających dopalacze, 66 % stara się unikać i ograniczać kontakty albo zdecydowanie nie utrzymywać z nimi kontaktu.

Wykres 17. Ocena stosunku uczniów uczestniczących w badaniu do ludzi biorących dopalacze.

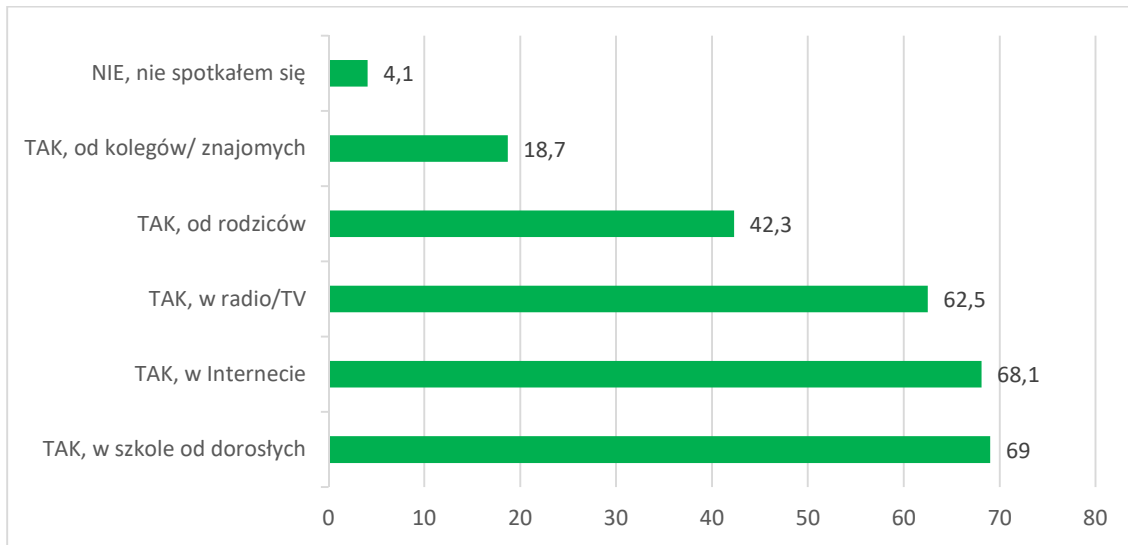
Analizie poddano również świadomość szkodliwości stosowania środków zastępczych. Zarówno w odniesieniu do klasycznych narkotyków, jak i dopalaczy nadrzędne skojarzenie, jakie mieli uczniowie dotyczyło problemów. W kontekście środków zastępczych skojarzenia były bardziej złożone, a problemy zostały zdefiniowane głównie pod kątem zdrowotnym. Jednocześnie niemal 6 na 10 badanych kojarzyło dopalacze z problemami z prawem. Większość uczniów jest przekonana o potencjalnych zagrożeniach dla zdrowia związanych

z zażywaniem dopalaczy. Świadomości ryzyka związanego nawet ze sporadycznym zażywaniem dopalaczy deklaruje 58,1 % badanych, a 17,8 % respondentów nie spostrzega takich zagrożeń.

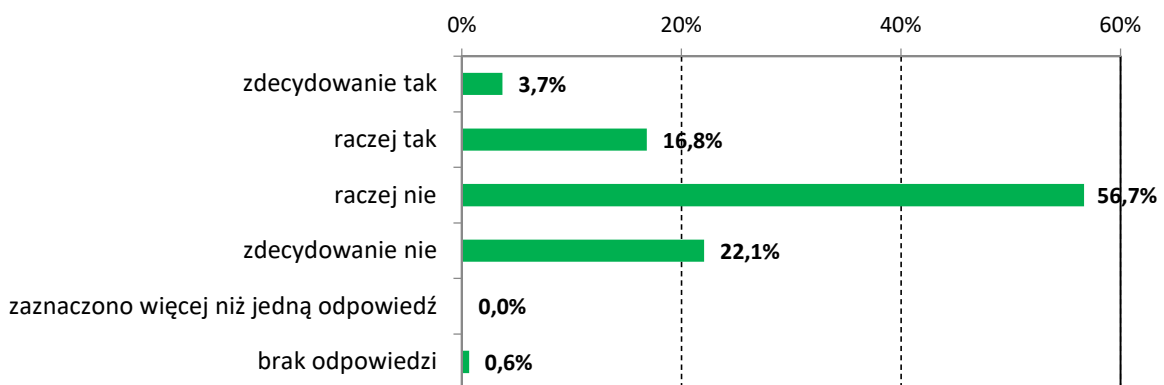
Zdecydowana większość uczniów zetknęła się z jakimikolwiek informacjami dotyczącymi szkodliwości dopalaczy. Podstawowym źródłem informacji były dorosłe osoby, które w szkołach podczas lekcji czy pogadarek przekazywały stosowne informacje. Istotną rolę odgrywają oczywiście media - w tym Internet, a dla 4 na 10 uczniów źródłem wiedzy była rozmowa z rodzicem. Stosunkowo najmniejszą aktywnością w przekazywaniu swoim uczniom informacji na temat szkodliwego działania dopalaczy cechują się szkoły w

województwach podlaskim i podkarpackim, przodują natomiast świętokrzyskie, mazowieckie i zachodniopomorskie.

Wykres 18. Czy spotkałeś się z informacjami na temat szkodliwości dopalaczy?

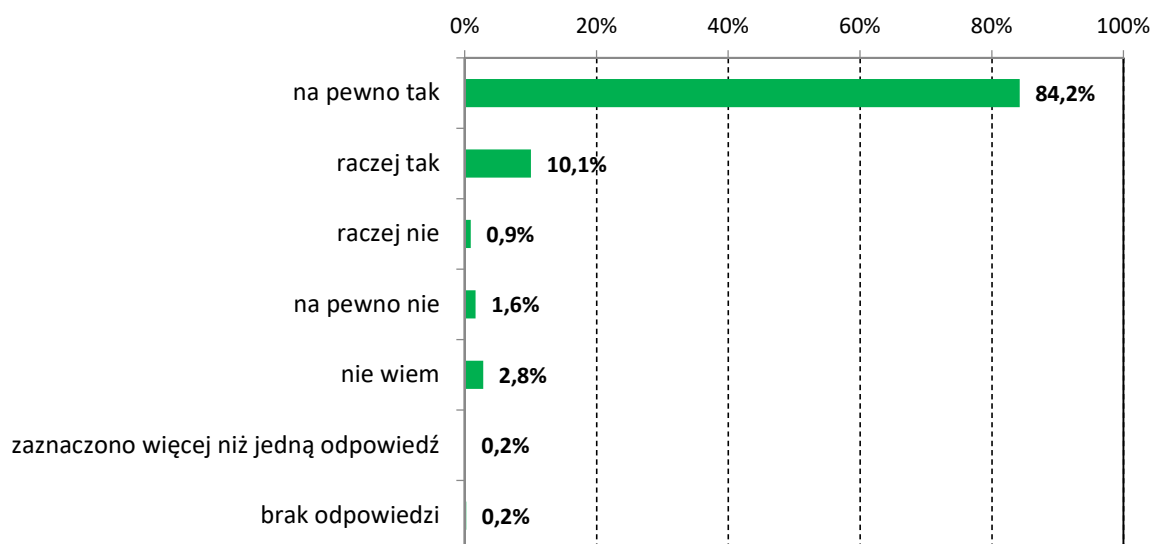
Wykres 19. Czy według Ciebie łatwo ulegasz wpływom koleżanek / kolegów?

Deklarowana asertywność znajduje swoje odzwierciedlenie w pewności uczniów, że zdołaliby odmówić propozycji zażycia klasycznych narkotyków lub dopalaczy. W przypadku dopalaczy aż 84,2 % badanych uważa, że potrafiloby zdecydowanie odmówić ich zażycia.

Natomiast odniesieniu do propozycji zażycia klasycznych narkotyków odsetek ten wynosi 75,2 %.

Wykres 20. Czy potrafilbyś odmówić, jeśli ktoś zaproponuje Ci dopalacze?

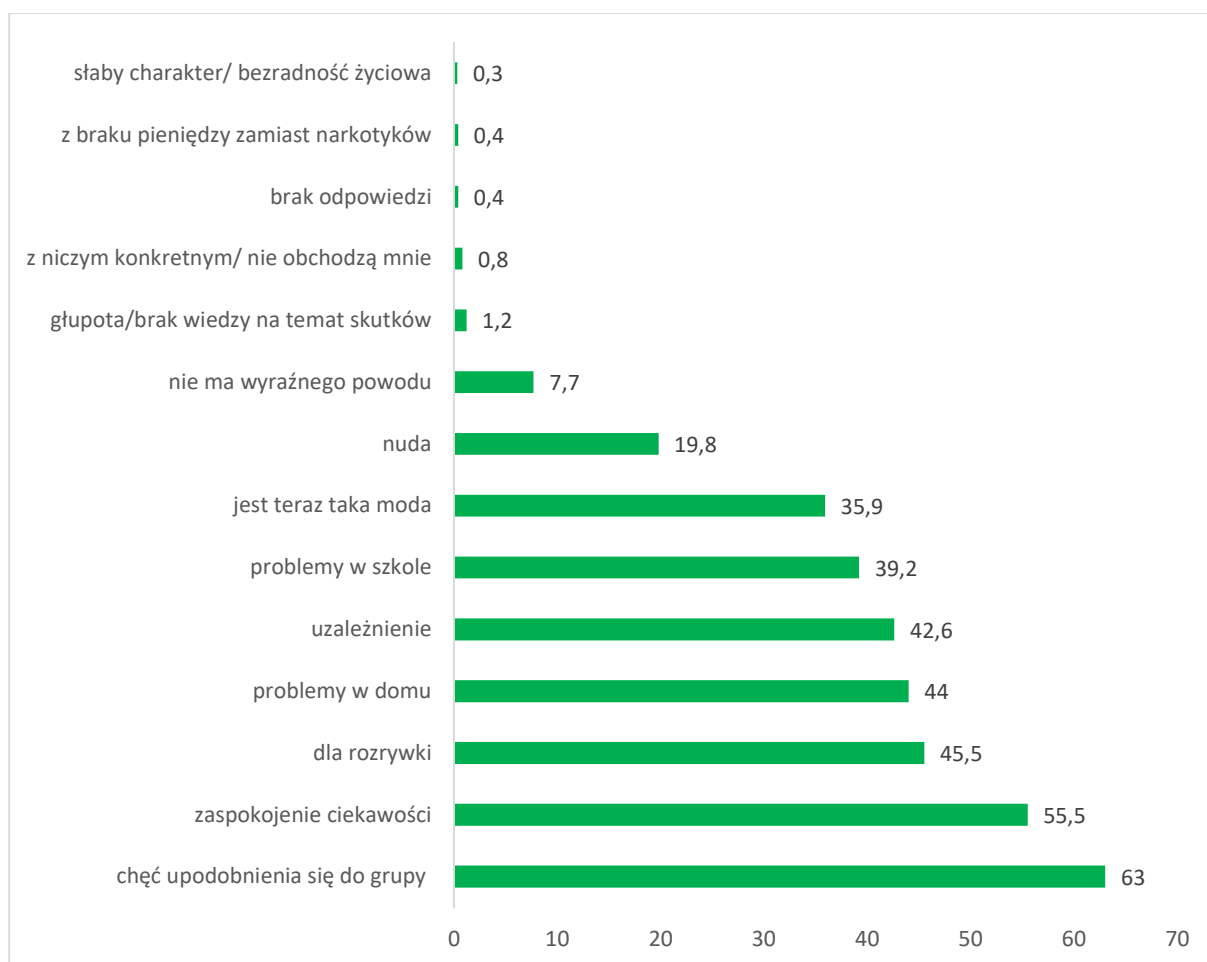
Większą deklarowaną asertywnością w tym względzie cechują się osoby mieszkające w domach rodzinnych niż z innymi opiekunami bądź samodzielnie. Trudniej odmówić byłoby także uczniom gimnazjów oraz szkół zawodowych. W przypadku dopalaczy tendencje są podobne z tą jedynie różnicą, że poziom zdecydowanej gotowości do odmowy jest wyraźnie wyższy w każdej z grup odniesienia.

Uczniowie zostali poproszeni o wskazanie, jakie są wg nich najbardziej prawdopodobne przyczyny sięgania po narkotyki i dopalacze. We wskazaniach przeważają przyczyny, których podłożem jest brak asertywności i powiązana z tym chęć sprostania oczekiwaniom grupy rówieśniczej. Zarówno w przypadku klasycznych narkotyków, jak i dopalaczy jest to po około dwie trzecie wskazań. Dodatkowo jedna trzecia respondentów w jednym i drugim przypadku wskazuje na panującą obecnie modę na zażywanie narkotyków czy dopalaczy. Istotną rolę może także wg ankietowanych odgrywać chęć zaspokojenia ciekawości i sprawdzenia, jak rzeczywiście działają narkotyki czy dopalacze. Wreszcie podawane są

również jako istotne przyczyny problemy domowe czy szkolne, na które używki miałyby być remedium.

Wykres 21. Podawane przez uczniów przyczyny sięgania po dopalacze

Uczniowie, którzy zadeklarowali, że w ciągu ostatniego roku zażywali dopalacze zostali zapytani o to, czy w związku z tym doświadczyli jakichś nieprzyjemności. Większość odpowiedziała, że nie. Pozostali doświadczyli przede wszystkim różnego rodzaju problemów zdrowotnych, a nieliczni także kłopotów z prawem. 4 na 10 uczniów odmówiło podania konkretnych skutków.

Respondenci byli pytani, gdzie szukaliby pomocy w przypadku pojawiania się problemu spowodowanego zażywaniem dopalaczy, uczniowie w pierwszej kolejności zwróciliby się do osób bliskich, które znają i do których mają zaufanie. Pojawia się relatywnie dużo wskazań na poradnie psychologiczne i ośrodki leczenia uzależnień, co świadczy o prawidłowej ocenie ryzyka związanego z zażywaniem dopalaczy. Tylko nieliczni uczniowie wskazali, że nie mieliby do kogo się zwrócić, gdyby zaistniała taka konieczność.

Podsumowanie:

1. Więcej uczniów szkół ponadgimnazjalnych - 10,5 % miało kontakt z dopalaczami, niż gimnazjalistów - 6,5 %.
2. Wiek inicjacji dopalaczowej w Polsce : od 14 – 15 lat.
3. Występują istotne różnice regionalne jeśli chodzi o odsetek użytkowników dopalaczy. Najczęściej kontakt z nimi zadeklarowali uczniowie z województw: lubelskiego, mazowieckiego oraz pomorskiego. Najmniej doświadczeń z dopalaczami mieli uczniowie z województw: świętokrzyskiego, kujawsko-pomorskiego i małopolskiego.
4. Najwięcej doświadczeń z dopalaczami w Polsce mają uczniowie zasadniczych szkół zawodowych - 24 % (najwięcej w województwie: mazowieckim, lubelskim i łódzkim – ponad 30 %.) Odsetek uczniów zgłaszających kontakty z dopalaczami w technikach to 11,3 % (najwyższe wyniki w województwach: lubelskim, mazowieckim, podlaskim). W liceach ogólnokształcących młodzież najrzadziej deklarowała kontakt ze środkami zastępczymi - 5% (najwyższy odsetek występował w województwach: podkarpackim, lubuskim i łódzkim).
5. Połowa osób zażywających dopalacze utrzymuje, że ich nie kupowało pozyskując w inny sposób. Najważniejszym kanałem dystrybucji są dilerzy (znajomi: 36,8% i nieznajomi dilerzy: 23,5%). Zakupy w sklepie deklaruje jedynie 17,9 % respondentów, a w Internecie 8,5%.
6. Dominujący sposób zażywania dopalaczy to palenie – 75,8 % - co może świadczyć o popularności syntetycznych kanabinoidów, co 5 ankietowany wskazywał na wążanie, a co 6 na połykanie środków zastępczych.
7. Większość użytkowników wydaje na dopalacze do 30 zł (52 %), 17 % przeznaczają do 100 zł, a 18 % powyżej 200 zł. Świadczy to o relatywnie niskich kosztach wiążących się z zażywaniem dopalaczy.

8. Większość uczniów (58,1 %) jest przekonana o potencjalnych zagrożeniach dla zdrowia związanych z zażywaniem, nawet sporadycznym, dopalaczy. Zdecydowana większość zetknęła się z informacjami na temat szkodliwości dopalaczy.
9. Jako przyczyny zażywania środków zastępczych młodzi Polacy wskazują presję rówieśników, ciekawość, motywy rozrywkowe. Problemy bądź uzależnienie wskazywane są dalszej kolejności.